

10 02 00 ЗАБОНШИНОСӢ
10 02 00 ЯЗЫКОЗНАНИЕ
10 02 00 LINGUISTICS

10 02 20 СРАВНИТЕЛЬНО-ИСТОРИЧЕСКОЕ, ТИПОЛОГИЧЕСКОЕ И
СОПОСТАВИТЕЛЬНОЕ ЯЗЫКОЗНАНИЕ

10 02 20 COMPARATIVE, HISTORICAL AND TYPOLOGICAL LINGUISTICS

УДК 80

ББК 81.2-4

ТАРЗҲОИ АЗИМОВА МАТЛЮБА НУРИТДИНОВА,
КӢЧИДАНИ МАӢНОИ д.и. филол., профессори кафедраи фонетика ва
КАЛИМА ДАР ЗАБОНҲОИ лексикологияи забони англисии ДДХ ба номи акад. Б.
ТОЧИКӢ ВА АНГЛИСӢ Гафуров (Тоҷикистон, Хучанд)

СПОСОБЫ ПЕРЕНОСА АЗИМОВА МАТЛЮБА НУРИТДИНОВА,
ЗНАЧЕНИЯ СЛОВ В д. филол. н., профессор кафедры фонетики и
АНГЛИЙСКОМ И лексикологии английского языка ХГУ им. акад. Б. Г.
ТАДЖИКСКОМ ЯЗЫКАХ Гафурова (Таджикистан, Худжанд)

THE SEMANTIC AZIMOVA Matluba Nuritdinovna, Doctor of Philology,
CHANGES OF THE Professor of Phonetics and Lexicology Chair of KhSU
MEANING OF WORDS IN named after acad. B.G. Gafurov (Tajikistan, Khujand)
ENGLISH AND TAJIK E-MAIL: msayfitdinova_28@mail.ru
LANGUAGES

Калидвожаҳо: тарзҳои кӯчиши маънои калима, семантикаи калимаҳо, калимаҳо сермаъно, вижагиҳои семантикӣ, метонимия, метафора

Дар мақола тарзҳои кӯчиши маънои калимаҳо дар забонҳои англисӣ ва тоҷикӣ мавриди таҳлил қарор гирифтааст. Таъкид шудааст, ки масъалаи маънои калима яке аз масоили муҳимми семасиологии муосир ба шумор меравад. Аз ҷумла, вижагиҳои семантикии калимаҳои алоҳида ва тарзи кӯчиши маънои онҳо баррасӣ шудааст. Дар натиҷаи таҳлил собит гардидааст, ки дар забони тоҷикӣ тарзҳои кӯчиши маъно нисбат ба англисӣ рангорангтар мебошад, ки дар ин бора намунаҳои дар мақола зикргардида шаҳодат медиҳанд. Дар забони англисӣ тарзи аз ҷама паҳншудаи кӯчидани маъно метонимия мебошад.

Ключевые слова: способы переноса значения слова, семантика слов, многозначные слова, семантические особенности, метонимия, метафора

Изучаются способы переноса значения слов в английском и таджикском языках. Отмечено, что проблема значения слова является одной из важных в современной семасиологии. В частности рассматриваются семантические особенности отдельных слов и способы переноса их значения. В результате анализа выявлено, что в таджикском языке способы переноса значений более разнообразны, чем в английском, о чем свидетельствуют приведенные примеры. В английском языке наиболее распространенным способом переноса значений является метонимия.

Key words: *ways of word meaning transference, semantics of words, polysemantic words, semantic peculiarities, metonymy, metaphor*

This article is devoted to semantic changes of words in the English and Tajik languages. It is noteworthy that the problem of the meaning of the words is one of the vital aspects of modern semasiology. The article reveals the semantic peculiarities of some English and Tajik words. Particular attention is paid to the main ways of change of meaning. We came to the conclusion that the ways of change of meaning are more various in the Tajik language that can be proved by given examples. As for the English language the most productive ways are metonymy and metaphor, though metonymy appeared to be more productive; the statement being proved by numerous examples.

Забон ҳамчун низоми коммуникативӣ интиқоли маълумоти гуногунавъро таъмин менамояд. Ин маълумот ҳам дар бораи предметҳо, падидаҳо, вазъу шароит, ҳам дар бораи субъектҳои фаъолияти маърифатӣ ва ҳиссиёти шахсии ғӯянда ва ҳам маълумоти мансуб ба қору фаъолият мебошад, ки воситаҳои дурусту равон баён кардани сухан, инчунин вижагиҳои воҳидҳои забонии истеъмолшаванда ва вариантҳои онро фаро мегирад. Ҳамин тариқ, нутқи мо маҷмӯи механикии калимаҳо нест, аммо барои фаҳмонидани ҳадафи гуфтор ба шунаванда нафақат дуруст интиҳоб кардани калимаҳо, балки ба шакли грамматикӣ мувофиқ даровардани онҳо, моҳирона ба ҳам пайвастан ва ҷо ба ҷо гузоштани шаклҳои калима дар ҷумла зарур аст [5, с.6].

Калима дар қисматҳои мухталифи забоншиносӣ омӯхта мешавад, зеро дорои таркиби овозӣ, маъно, хусусияти грамматикӣ мебошад, яъне дар худ нишонаҳои ҷанбаҳои гуногуни забонро муттаҳид мекунад.

Калима ягонагии дутарафа аст: дар худ шакл (маҷмӯи муайяни овозҳо ё ҳарфҳо) ва маъноро таҷассум менамояд. Пайдарҳамии овозҳо ё ҳарфҳо танҳо дар ҳолати касб кардани маъно калима мешавад. Маънои калима маънои дар он нухуфта ва мазмунест, ки бо мафҳум – инъикоси ашё ва падидаҳои олами воқеӣ дар шуур алоқаманд мебошад. Яке аз роҳҳои муайян кардани сохтори маъноии воҳидҳои забонӣ таҳлили бевоситаи семантикии онҳо ба шумор меравад. Он имкон медиҳад, ки дар як вақт ҳам методикаи омӯзиши маънои луғавӣ ва ҳам «сохт»-и он нишон дода шавад [9, с.34].

Маънои калима нафақат аз рӯи мувофиқати он ба мафҳуме, ки тариқи ин калима ифода мешавад, муайян мегардад, он ҳамчунин ба хусусияти ҳамон ҳиссаи нутқ, ҳамон категорияи грамматикӣ, ки калима тааллуқ дорад, ба қаринаҳои умумэтироф ва мақбули истеъмоли он, ба иртиботи мушаххаси луғавӣ он бо дигар калимаҳо, ки аз рӯи қонунҳои ҳоси забони мазкур сурат мегирад, вобаста мебошад.

Маънои луғавӣ ва грамматикӣ аз ҳам фарқ мекунад. Маънои луғавӣ калима, ки унсури низоми умумизабонӣ мебошад, мустақилияти кофиро дорост. Он вижагиҳои семантикии танҳо ба ҳудаш хосро дорад. Масалан, воситаҳои гуногунии

номбаркунии предметҳо, мафҳумҳо, падидаҳо, аломатҳо аз лиҳози хусусияти мувофиқат ба воқеият (асли – ғайриасли ё маҷозӣ), аз рӯи сохтор (сода - сохта), аз ҷиҳати воситаҳо ва имконоти мувофиқати луғавӣ (озод - ғайриозод), вобаста ба вижагиҳои вазифаҳои иҷрошаванда (номбаркунӣ-экспрессивӣ, синонимӣ ва монанди инҳо мебошад). Бо масъалаи маъноҳои асли ва маҷозии калима роҳҳои кӯчонидани маъно вобастагии зич дорад, яъне инкишофи маънои калима бо тарзҳои кӯчонидани он вобаста аст.

Дар натиҷаи кӯчонидани маъно калима дорои маънои нав ё иловагӣ мегардад. Раванди кӯчидани маъно гуногун аст, як комплекси овозӣ метавонад маъноҳои гуногун пайдо кунад. Ин ҳолатро мо метавонем дар калимаи **тунд** мушоҳида кунем. Маънои асосии ин калима ба соҳаи таом ва бӯй тааллуқ дорад: шӯрбӯи тунд, бӯйи тунд, яъне ин ҷо ғайритабӣ будани маззаи ош, бӯйи чизе таъкид мешавад. Ин хусусияти хоси предмет мебошад, вале вақте ки мо калимаи **тундро** бо калимаи **бод** кор мефармоем, мақсадамон он аст, ки ғайритабӣ, яъне саҳт ё тез будани бодро нишон диҳем. Дар баробари ин дар нутқи мо калимаи **тунд** дар ибораҳои **ҷавоби тунд**, **одами тунд** ва амсоли инҳо низ дучор мешавад. Дар ин сурат боз ҳамон ҳолати ғайритабӣ, мӯътадил набудани аломати предметҳои номбурда тавассути кӯчидани маънои сифат (тунд) ифода мегардад.

Тарзҳои кӯчонидани маънои калимаҳо гуногунанд ва дар он омилҳои сершумор нақш мебозанд. Баъзеи онҳоро нишон медиҳем:

а) маъно метавонад дар асоси монандӣ, шабоҳати предметҳо кӯҷад.

Ин монандӣ мумкин аст аз ҷиҳати шакл, ранг, тарзи ҳаракат ва ғайра рӯй диҳад, яъне асоси кӯчидани маъноро монандии ашӯҳо ташкил медиҳад, масалан: **нӯги сӯзан** – **нӯги дарахт**, **дахани одам** – **дахани шиша**, **қуллаи кӯҳ** – **қуллаи дониш**, **сари одам** – **сари роҳ**, **корди тез** – **зеҳни тез**, **оби хунук** – **афти хунук**. Ин тарзи кӯчидани маъно метафора ном дорад [5, с.30];

б) кӯчидани маъно мумкин аст, аз рӯи алоқамандии мафҳумҳо рӯй диҳад. Ин алоқамандӣ ба масофа, вақт, мавод, ашӯ, чараён ва натиҷа тааллуқ дошта метавонад, масалан: **мактаб (бино)** – **мактаб (системаи омӯзиш)**, **аудитория (хона)** – **аудитория (хонандагон, шунавандагон)**, **тилло (металл)** – **тилло (чизи тиллогин, соати тилло)**, **холӣ (қуттии холӣ)** – **холӣ (қисаам холӣ, яъне: пул надорам)**. Ин тарз кӯчидани маъноро метонимия меноманд [5, с.32];

в) маъноро аз рӯи таносуби бутуну ҳисса, ҷузъу қулл кӯчонидан мумкин аст, масалан, ягон шахсро, ки риш дорад, номашро нагирифта (аз сабаби надонистан ва ё қасдан) **“риш”** меноманд: **“риш омад”**, **“риш гуфт”** ва ғайра).

Ё тасаввур кунед, ки дар ягон ҷамъомад ҳозирон қатор – қатор нишаста намоишро тамошо мекунанд. Аксарияти дар пеш нишастагон бе каллапӯшанд ва фақат як кас тоқидор аст. Ҳангоми намоиш ин тӯппипӯш бо сабабе аз ҷояш меҳезаду ба тамошои ақибнишастагон халал мерасонад. Дар ин лаҳза аз қафо садое мебарояд: **“Ҳой тоқӣ, шинед!”** Чаро он шахсро ин тавр номида шуд? Барои он ки садоқунанда номи ӯро намедонист ва аломати хосе, ки вайро аз дигарон фарқ мекунонд, тоқӣ буд. Дар ин маврид ба ҷои одам як ҷузъи ӯ-сарпӯш ном бурда шудааст, яъне ҷузъ (тоқӣ) ба ҷойи қулл (одами тоқидор). Вале мумкин аст баръакси ин ҳам шавад, яъне бутун ё қулл ба ҷойи ҳисса, ҷузъ кор фармуда шавад. Барои мисол мо ин ҳолатро дар вақти ба

чойи **автомобил** ба кор бурдани калимаи **машина** мушоҳида мекунем. Дар забоншиносӣ ин ҳодисаро синекдоха меноманд;

г) навъи дигари кӯчондани маънӣ иборат аз он аст, ки исми хос бинобар хеле машҳур шуданаш ба исми чинс табдил мегардад, масалан: **Қорӣ** – **ишқамбаҳо**, **Обломовҳо**, **москвич** (номи автомобили сабукрав), ИЛ-18 (номи самолёт);

ғ) маъно метавонад аз як предмет ба предмети дигар аз рӯи вазифа гузарад, масалан, **қалам** (дар аввал қаламро аз най месохтанд, ки аз қалами (перои) ҳозира шаклан ба кулӣ фарқ мекунад, аммо вазифаи ҳар ду қалам як аст: асбоби хатнависӣ), **бол** (боли парранда, боли **самолёт**).

Ҳамин тариқ, сермаъноии калима (полисемия) натиҷаи кӯчонидани маъно мебошад, ки аз як предмет ба предмети дигар мегузарад.

Навъи дигари ифодаи маънои калима низ вучуд дорад, ки онро **этимологияи халқӣ** меноманд. Ин ҳодиса ба монандии зохирии талаффузи калимаҳо алоқаманд аст. Чунончи баъзе одамони камсавод ё солхӯрда ба чойи примус – пули мис, ба чои **землемер** – зинда **мир**, ба чойи инженер – анҷирнай мегӯянд, ки он аз сатҳи фаҳмиш ва саводи ғӯянда бармеояд. Бояд қайд кард, ки дарки маъно ва дуруст кор фармудани калима, аз маданияти моддӣ ва забони халқӣ вобаста аст.

Дар забони англисӣ ду намуди кӯчишро чудо мекунанд, ки дар асоси он ду намуди ассосиятсия мантиқӣ, яъне монандӣ (similarity) ва ҳамхудудӣ (contiguity) мавҷуд аст [2, с.44].

Метаномия - ин як намуди тағйироти семантикие мебошад, ки номи якуми ин ё он предмет ё ҳодиса ба предмет ё ҳодисоти дигар дар асоси алоқаи воқеӣ (ва баъзан тасаввурӣ)-и байни предмет ё ҳодисоти мувофиқ амал мекунад. Алоқа (ҳамхудудӣ) дар макон ё замон, алоқаи сабабу натиҷа ва ғайраҳо метавонад ассосиатсияи устувор ва мунтазамро ба вучуд оварад, ки он барои ба роҳ мондани якчанд кӯчиши моделҳои метаномикӣ замина мегузорад. Ассосиатсия ба алоқаи психологияи байни объектҳо ва ҳодисоти гуногун асоснок карда шуда, баъзан равона кардан ва муайян кардани он бо машаққати зиёд ба даст меояд.

Намудҳои гуногуни метаномияро чудо мекунанд:

а) маводҳое, ки аз он ашё сохта шуда, он номи ашё шуда метавонад, мисол “a glass”, “boards”, “iron” etc.

б) номгӯи чой низ метавонад барои номбаркунии одамон ё худ объект, корхона истифода шавад, мисол “the House” – members of Parliament, “Fleet Street”- baurgeais press, “The White House” – the Administration of the USA ва ғайра.

в) номгӯи асбобҳои мусиқӣ низ метавонад барои номбаркунии ашёҳои санъаткорон истифода бурда шавад, мисол “the violin”, “the saxophone”;

г) номи якчанд одамон, ки дар он одамон исми чинсанд ба монанди “boycott” дар таърих номи оилаи ирландӣ буд, ки ҳамсояхоро дӯст намедошт ва бо онҳо мулоқот кардан намехост.

“Sandwich” ба хотири Lord Sandwich номгузорӣ шудааст, ки ӯ бозингар буд ва барои хӯрдани таом бозии худро қатъ намекард. Ӯ аз хизматгор хоҳиш мекард, ки барои чиркин накардани ангуштонаш гӯштро ба қабати ду пора нон гузошта орад.

ғ) номи ихтироъкорон бештар барои ифодаи падидае, ки онҳо ихтироъ кардаанд, ба монанди “watt”, “om”, “rentgen” ва ғайра истифода бурда мешавад.

д) якчанд номгӯи чуғрофӣ низ ба шарофати метаномия исми чинс шуда метавонад, мисол: “China” (аз номи кишваре гирифта шудааст, ки онҳо фахфур, яъне чинивориро ихтироъ кардаанд); “Tweed”- a course wool cloth (аз номи дарёи Твид номгузори шуда, намуди дигари матои пашмин буда, Cheviot hill дар Англия мебошад).

е) номи ҳайвонот, ки барои номбар кардани сурати ӯ истифода бурда мешавад, мисол “a Matisse” – painting by Matisse.

Боз як намуди хеле муҳими тағйироти семантикӣ, ки асоси ташаккули маънои сохта мебошад, метафора ба шумор меравад. Метафора гузариши ин ё он предмет ё ходисоти дигар дар асоси монандӣ ё муқоисаи пинҳонии онҳо дар бар гирифта, илова бар ин, шабохати як предмет ба предмети дигар метавонад дар натиҷаи умумияти аломатҳои гуногун вучуд дошта бошад [2, с.46].

Монандии шаклҳо. Мисол: исми “drop” (дар бисёр ҳолатҳо дар шакли чамъ) дорои маънои асосӣ мебошад: “a small particle of water or other liquid”, пурқунанда: “ear rings shaped as drops of waters” (diamond drops) and “candy of the same shape” (mint drops).

Намуди асосии метафора - ин вақте ки номи асосӣ ба исми чинс табдил меёбад, мисол: “philistine” – a mercenary person, vandals – destructive people, “a Don Juan”- a lover of many women.

Калимаи **fall** дар забони англисӣ дорои маъноҳои асли ва маҷозӣ мебошад: маънои аслии он *афтидан* (афтидани ягон кас ё ягон чиз) мебошад [1, с.161]. Масалан: **Nick hurt himself in a fall from his horse.** Ник ҳангоми афтидан аз асп зарар дид. Дар мавридҳои дигар он метавонад ба маънои маҷозӣ қорбаст шавад, амсоли паст рафтани нарх, поён рафтани ҳарорат, поёншавии сатҳ.

Yesterday was a sudden fall in the prices.

Fall in temperature is usual in our republic.

Маъноҳои маҷозии ин калимаро дар мисолҳо дида мебароем:

1. *Боришот*: **A heavy fall of rain is typical in tropics.**

2. *Шаршара*: **Niagara fall is largest in the world.**

3. *Тирамоҳ (африқоӣ)*: **It was the brightest fall in my life.**

Дар Англия фақат дар шакли таркибҳои зерин истифода мешавад: **spring and fall** – баҳору тирамоҳ, **the fall of the year** – тирамоҳи ин сол; **early fall** – аввали тирамоҳ; **late fall** – охири тирамоҳ; **Spring and fall my favorite time of the year. Early fall in England full of bright golden colours.**

4. *Таназзул, тулӯъ*: **The fall of these two empires was the result of the birth of the new strongest one.**

5. *Сарнагунишавӣ, мағлубият, таслим (дар бораи шаҳр ё қалъа)*: **The fall of the Troy is one of the interesting events in the human's history.**

Аз ҷиҳати семантикӣ ду навъи маънои калима муқаррар шудааст: ғайрисохта (асоснаёфта, ибтидоӣ) ва сохта (ба маънои ибтидоӣ асоснокшуда, муштак).

Калимаҳои сохта бар хилофи калимаҳои сода ба дигар калимаҳо вобастаанд, яъне аломатҳои муштак мебошанд. Чузбӣ хатмии семантикаи калимаҳои сохта маънои асли мебошад [1, с.102].

Маъноҳои калимасозӣ ҳангоми қиёси маъноҳои калимаҳои сохтаи ҳамреша ва калимаҳои созанда муайян мегарданд. Байни чунин калимаҳои ҳамреша муносибатҳои мотиватсионии (асоснок шудан) калимасозӣ мавҷуданд. Дар ин маврид кали-

мае, ки онро калимаи дигар аз чихати сохтор ва семантика асос бахшидааст, асосёфта ба ҳисоб рафта, калимаи ибтидоӣ бошад нақши асосбахшандаро мебозад. Маъноии умумие, ки ҳангоми муқоисаи маъноҳои ҳамаи калимаҳои асосёфтаи навъи муайян ва маъноҳои калимаҳои онҳоро асосбахшида пайдо мешавад, **маъноии калимасоз** ном дорад. Вижагии хоси маъноҳои калимасоз мунтазам будани онҳост, яъне дар гурӯҳҳо тақриб ёфтани калимаҳои ба ҳам аз лиҳози калимасозӣ мувофиқшуда мебошад.

Чунончи, Д.Н. Шмелев калимаҳои *замин, беша, заминӣ, бешагӣ*-ро муқоиса намунада, қайд кардааст, ки дутои аввал асоснаёфта, боқимонда асосёфта, сохта ба ҳисоб меравад. «Гуфтан мумкин аст, - хулоса мекунад ӯ, - калимаҳои сохта дорои маъноии аз чихати дериватсионӣ «вобасташуда» ҳастанд. Худи калимаи ибтидоӣ бошад, нисбатан «озод» аст [7,с.44].

Агар аз дидгоҳ ба семантикаи калимаи **fall** назар афканем, маъноии ғайримуштак *афтидан* (амали афтидани ягон чиз ё ягон кас) аст.

Маъноҳои боқимонда муштак ҳастанд: **1. fall of prices; 2. fall of temperature; 3. fall of level** ва ғайра.

Аз рӯйи имконоти мувофиқати луғавӣ ё навъи муносибатҳои синтагматикӣ байни калимаҳои маъноҳои озод ва ғайриозод тафриқа мешаванд. Агар мувофиқати калимаҳои нисбатан густурда бошад, дар он сурат маъноҳои, ки онҳо дороянд, озод номида мешаванд. Масалан, маъноҳои калимаҳои **head, nose, table, fairy tale, eye** ва ғ. озод ҳисоб мешаванд. (калимаҳои **fairy tale-long, short, interesting, boring; Russian, American**). Чунончи, дар калимаи мавриди таҳлил – **fall** аксарияти маъноҳои озоданд, яъне доираи мувофиқатҳои онҳо густурда мебошад. Ҳамчунин ба ин калима дар баъзе мавридҳои маъноҳои вобастаи фразеологӣ хос мебошанд.

Маъноии вобастаи фразеологӣ маъноест, ки фақат дар шароити мувофиқати муайяни калимаи мазкур бо доираи маҳдуду устувори воқидҳои луғавӣ, яъне дар таносубҳои фразеологӣ амалӣ мегардад [6,с.35]. Робитаи калимаҳои дар ин таносубҳо ба муносибаҳои предметии мантикӣ, балки қонунҳои дохилии низоми луғавии забон асос ёфтааст.

Масалан: **fall into a snare (or trap)** – ба доми касе афтидан, ба дом афтодан.

Kit felt a burst of relief, of triumph, which almost at once gave way to a fresh uncertainty. Hid a beaten his father, or had he fallen into a trap from which there was henceforth no escape?

Кит ғолиб омаданаширо фаҳмида, сабукии ногаҳониро хис кард, аммо ҳамон лаҳза шубҳаи дубора ӯро фаро гирифт. Оё ба ӯ фиреб додани падараш муяссар шуд ё ӯ ба доме афтид, ки аз он аллакай раҳой нест?

Get (take) a fall out of smb. Касеро дар вазъияти ногувор монандан, ба касе ғолиб омадан.

Some of his sharpen-tongued confreres occasionally took a fall out of him (WD).

Бархе аз ҳамкоронаш, ки теззабон буданд, баъзан ӯро дар вазъияти ногувор мемунонданд.

Дар забоншиносии тоҷик, беш аз ҳама, сермаъноии луғавӣ мавриди баҳс қарор гирифтааст. Роҷеъ ба ин мавзӯ рисолаву мақолаҳои ҷудоғона навишта шудаанд. Бо вучуди он дар бисёр дастуру китобҳои дарсӣ мавриди шарҳи ин мавзӯ талқин карда мешавад, ки маъноҳои ҷудоғонаи калимаи сермаъноро ба гурӯҳҳои асли ва маҷозӣ ҷудо кардан лозим аст, маъноҳои маҷозӣ аз маъноии асли тавлид ёфтаанд, маъноии асли якумдараҷа буда, маъноҳои маҷозӣ дуумдараҷаанд [4,с.21-22].

Калимаҳои сермаъно ду ва ё зиёда маъноҳои луғавиро ифода мекунанд. Чихати муҳими калимаи сермаъно он аст, ки пахлуҳои гуногуни ҳодисаҳои воқеиро дар шакли як калима акс мекунад ва ҳамаи он маъноҳо ба ҳам алоқамандӣ доранд. Маъноҳои чудогонаи ин гуна калимаҳо дар назар халқҳои як занҷири муназзамро ба хотир меоваранд. Масалан, маъноҳои луғавии калимаи **дил** ҳамин гунаанд: 1. “қалб”: **дили инсон, дили мард**, 2. “меъда, шикам”: **дили гурусна, дили беҳузур**, 3. “фикр, андеша”: **дилу ният**, 4. “муҳаббат”: **дил доштан, дил додан**, 5. “часорат”: **дилу гурда, дилу захра**, 6. “раъй, хоҳиш”: **дили сайру гашт** [4,с.140].

Дар байни маъноҳои мухталифи луғавӣ, ки инъикоси шайъҳо, ҳодисаҳо ва аломатҳои чудогонаи онҳо дар шури одамон мебошанд, яке аз онҳо мақоми афзалият, сарсилсилагӣ дорад. Ба ин сабаб аст, ки он дар бештарини мавридҳо ҳамчун омили ба вучуд овардани алоқаи мантиқиву шайъии байни калима ва маъноҳои дигари он хидмат мекунад. Ин маъно ҳамчунин ба ҳосиятҳои умумистеъмол ва умумихалқӣ будани худ фарқ карда, дар луғатҳои тафсири ҳамчун маънои аввалиндараҷаи калима оварда мешавад. Одатан он ва мафҳуми ифодакунандаи калима бо ҳам мувофиқат мекунад ва ба алоҳидагӣ номбар шудани қиёфаи овозии калима он мафҳум пеши назар ба чилва меояд. Чунончи, бо номбар кардани калимаи **калон**, пеш аз ҳама, маънои “сифати ҳосаи ҳама гуна ҷисми бузург” фаҳмида мешавад [4,с.200].

Пайнавишт:

1. Арнольд И.В. Семантическая структура слова в современном английском языке и методика ее исследования / И.В.Арнольд. – М.: Просвещение, 1986. – 295 с.
2. Беляевская Е.Г. Семантика слова. – М., 1987. – 128 с.
3. Левицкий В.В., Стернин И.А. Экспериментальные методы в семасиологии / В.В.Левицкий, И.А.Стернин. – Воронеж, 1989. – 193 с.
4. Забони адабии ҳозираи тоҷик. Қисми 1. – Душанбе, 1973. – 450 с.
5. Маҷидов Ҳ. Забони адабии муосири тоҷик. – Ҷилди 1. – Луғатишносӣ. – Душанбе, 2007. – 243 с.
6. Медникова Э.Н. Значение слова и методы его описания. – М., 1974. – 330 с.
7. Мюллер В.К., Дашковская В.Л., Каприн В.А. и др. Новый англо-русский словарь: Ок. 160000 слов и словосочетаний / 4-е изд., стер. – М.: Русский язык, 1997. – 880 с.
8. Шмелев Д.И. Полисемия / Языкознание. Большой энциклопедический словарь. – 2-е изд. – М.: Научное изд-во «Большая Российская энциклопедия», 1998. – С. 382.
9. Телия В.Н. Коннотативный аспект семантики номинативных единиц. – М., 1981. – 269 с.
10. Уфимцева А.А. Слово в лексико-семантической системе языка. – М., 1981. – 272 с.
11. Ярцева В.И. Лингвистический энциклопедический словарь. – М.: Сов. энциклопедия, 1990. – 685 с.

Literature:

1. Arnold I.V. Semantic Structure of the word in Modern English and Methods of its Investigation. // I.V. Arnold – Enlightenment, 1986. – 296 pp.
2. Belayevskaya I.Y. The Semantics of the Word. – M. 1987. – 128 pp.
3. Levitsky V.V., Sternin I.A. Experimental Methods in Semasiology. // V.V. Levitsky, I.A. Sternin. – Voronezh, 1989. – 193 pp.
4. The Modern Literary Tajik Language. Part I. Dushanbe, 1973. – 450 pp.
5. Majidov H. The Modern Literary Tajik Language. // H. Majidov – Volume I. – Lexicology. – Dushanbe, 2007. – 243 pp.

6. *Mednicova A.N. The Meaning of the Word and Methods of its Description., 1974. -330 pp.*
7. *Muller V.K., Dashkovskaya V.L., Karpin V.A. et alia. New English-Russian Dictionary: about 160000 words and word combinations// the fourth edition, M.: Russian Language, 1977.-880 pp.*
8. *Smelyov D.I. Polysemy// Linguistics. The Big Encyclopedia Dictionary. – The Second edition.- M.: Scientific Publishing House “Big Russian Encyclopedia ”, 1998.-382 pp.*
9. *Teliya V.N. Connotative Aspect of the Semantics of Nominative Units.-M., 1981.- 269 pp.*
10. *Ufimtseva A.A. A Word in the Lexico-Semantic System of the Language.- M., 1081. -280 pp.*
11. *Yartseva V.I. Linguistic Encyclopedia Dictionary. – M.: Soviet Encyclopedia, 1990. – 685 pp.*